

Islamitisch bankieren

“Bezit en zonen zijn de pracht van het tegenwoordige leven, maar de deugdelijke daden, die duurzaam zijn, hebben bij jouw Heer een betere beloning en een betere opwachting”

Uit de Koran, soera 18, vers 46

Ali Kartal, de imam van de Mescid-i Aksa moskee in Utrecht: “Natuurlijk zou ik mijn volgelingen een islamitische bank aanraden. Maar dan moet die bank wel volgens de strikte regels opereren.”

INVESTMENTS SPAARGELD ONDER HET HOOFDKUSSEN

In Nederland is islamitisch bankieren nog niet mogelijk en daarmee hebben praktiserende moslims een probleem. “Binnen de islam is het verboden om zogenoemde *riba* te berekenen”, zegt Ali Kartal, de imam van de Mescid-i Aksa moskee in Utrecht. Want rente leidt tot zelfverrijking. En misschien daarom hebben islamitische banken en andere financiële instellingen nauwelijks last van de huidige wereldwijde crisis. “Zolang in Nederland nog geen islamitisch bankieren mogelijk is, bewaart de moslim die volgens onze strikte regels leeft, zijn geld onder zijn hoofdkussen.”

✦ TEKST MEHMET ÜLGER ✦ FOTOGRAFIE CHRIS DE BODE

“Ik zou wel heel graag mijn geldzaken onderbrengen bij een islamitische bank”, zegt moskeebezoeker Abdullah. Hij staat op het punt om het gebed in te gaan in de Utrechtse Mescid-i Aksa moskee, waar zich op een zonnige donderdagochtend zo’n veertig mannen hebben verzameld. Abdullah, inmiddels gepensioneerd, vertelt dat hij zijn geld noodgedwongen heeft ondergebracht bij een reguliere bank, want ja, wat kun je in Nederland zonder een bankrekening? Imam Kartal is hierdoor niet geschokt. “Ik kan moeilijk van de moskeegangers vragen of ze hun loon of pensioenuitkering voortaan in een enveloppe willen laten doen. Je bent hier wel verplicht om een bankrekening te hebben. Het is alleen jammer dat er nu geen keuze bestaat.”

Islamitische banken blijken niet te lijden onder de wereldwijde financiële crisis. Waar zit hun geheim? Het basisprincipe van het islamitisch bankwezen is het delen van winst en verlies en het verbod op *riba* (woekerrente). De afspraken zijn helder. Rente is een onaanvaardbare vorm van vermogensvermeerdering. Er mag geen zaken gedaan worden met ‘onethische’ bedrijven en er mag niet gespeculeerd worden. Er mag ook geen geld geïnvesteerd worden in bedrijven die zelf grotendeels met geleend geld zaken doen. Verder is het verboden om te handelen in financiële risico’s omdat die gezien worden als een vorm van gokken. Ook mag niet beledigd worden in ‘verboden’ zaken als casino’s, varkensvlees, alcohol, pornografie, et cetera. Maar waar komt het dan concreet op neer? Imam Kartal legt uit: “Een veel voorkomende vorm van een contract dat een islamiti-

sche bank hanteert, is *musharaka*, ofwel partnerschap. Hierin associeert de bank zich met een klant. Tussen de deelnemende partners wordt een contract gesloten, waarbij beiden of allen in gelijke mate kapitaal aanbrengen, en misschien zelfs gezamenlijk de leiding hebben van een project of overeenkomst.” Deelnemers hebben winst of verlies in overeenstemming met hun aandeel in de zaak. De bank hoeft hierbij niet automatisch alle rekeninghouders winst uit te keren. Er worden eisen gesteld als een minimumhoogte van het kredietsaldo en een minimumperiode van mogelijke deelname. Islamitische banken zijn vanwege het kredietrisico ook een stuk voorzichtiger dan reguliere banken als het gaat om financieringen. De eerste bank die zich islamitisch noemde, heet Egyptische Sociaalbank, gesticht in 1975. Volgens de imam bestaan er in de wereld nog geen echt zuiver-islamitische banken. Er bestaat een Islamitische Ontwikkelingsbank, eveneens opgericht in 1975 die echter geen particulieren maar uitsluitend overheden bedient. Wel zijn er banken die de naam ‘islamitisch’ voeren. Deze voldoen aan de Basel II kapitaalvereisten en de Islamic Financial Services Board (IFSB), dat sinds 2003 bestaat. Basel II geeft banken richtlijnen om vast te stellen hoeveel kapitaal zij minimaal opzij moeten zetten, om onverwachte verliezen op te vangen. IFSB is een internationale organisatie die de soliditeit en de stabiliteit van islamitische financiële dienstverlening bevordert en verbetert. De soliditeit van de islamitische banken is gebaseerd op een klassiek *bancair* model. In plaats van dat de banken gefinancierd worden door leningen uit *wholesale*-markten, maken islamitische banken gebruik van financiering uit *deposito*’s. Als gevolg van de kredietcrisis werden de leningen uit *wholesale*-markten stopgezet en op islamitische banken had dit dus geen enkele invloed. In Iran bijvoorbeeld, waar alle financiële handelingen op de *sharia* gebaseerd zijn, zijn de banken nagenoeg verschoond gebleven van de huidige crisis. Duitsland, Zwitserland en ook het Verenigd Koninkrijk hebben een islamitische bank. Deze laatste telt op dit moment veertigduizend klanten en is onderdeel van de HSCB-bank.

“Het huidige bankwezen in de kapitalistische wereld is gebaseerd op speculatie. Dat is volgens de islam niet toegestaan”, legt imam Kartal uit. “Reguliere banken voelen zich niet verantwoordelijk als iemand zijn lening niet kan terugbetalen. Bij islamitische banken ligt dat anders: zij kijken grondiger naar de startsituatie en als het toch mis gaat, nemen zij medeverantwoordelijkheid. Ze deinen dus zowel mee op winst als op verlies. Dat is in wezen het partnerschap.” Imam Kartal heeft een klein kantoor in zijn moskee. Er han-

In het verleden misbruikten verschillende islamitische investeerders zogenoemde groenfondsen. Zij verzamelden heel veel spaargeld van moslims in Europa om met dit geld in bijvoorbeeld Turkije een fabriek of onderneming te starten.

gen allerlei posters met Koranteksten en afbeeldingen van Ottomaanse sultans. Zittend achter zijn computer oogt hij als een hedendaagse voorganger. Tijdens het gesprek pakt hij regelmatig boeken over islamitisch financieren in de hand om waarheidsgetrouw te antwoorden op ingewikkelde vragen. Aan de muur achter zijn bureau hangt in grote letters en cijfers het bankrekeningnummer van de Mescid-i Aksa moskee, dat is ondergebracht bij ING. Dus de moskee heeft ook een akkoordje met een kapitalistische bank? De imam lacht: “Een moskee moet ook een rekening hebben. We leven nu eenmaal hier. Ook wij moeten huur overmaken, energie betalen en andere kosten. Die kunnen we niet elke maand contant gaan brengen naar al die instellingen.” Nederland biedt wettelijk gezien nog geen mogelijkheid tot islamitisch bankieren. Reguliere banken hebben al wel belangstelling getoond voor deze vorm. Rabobank heeft er zelfs onderzoek naar laten doen in 2004. “Hieruit bleek dat er wel belangstelling voor is”, zegt een medewerker van Rabobank Nederland, afdeling kennis & onderzoek. “Maar we hebben er nog geen beleid op gemaakt.” Dat geldt ook voor alle andere banken. ABN Amro had er eveneens wel oren naar, maar dan moesten er eerst een aantal zaken in de wet veranderen, zo

bepleitte ook De Nederlandse Bank in het kwartaalrapport van juni 2007. Volgens DNB is dit soort bankieren wereldwijd in opkomst. Uit recente schatting blijkt de markt sinds de eeuwwisseling met gemiddeld 15 procent per jaar gegroeid. Eind 2006 beheerden wereldwijd driehonderd islamitische financiële ondernemingen ongeveer 400 miljard dollar (298,5 miljard euro). In Europa en vooral in Londen krijgt islamitisch bankieren vaste voet aan de grond. Struikelblok is vooral het toezicht op islamitisch bankieren, dat een islamitische inspectie vereist, zegt imam Kartal. “Het Nederlandse toezichthouderschap zit anders in elkaar dan onze religie verlangt. Er moet hiervoor dus een apart orgaan in het leven geroepen worden.” Minister Bos van Financiën zei in 2007 te willen onderzoeken of islamitisch bankieren tot de Nederlandse mogelijkheden behoort. Dat onderzoek loopt nog. Wel heeft de Autoriteit Financiële Markten (AFM) samen met DNB in 2008 het rapport ‘Islamitisch financieren en toezicht: een verkennende analyse’ gepubliceerd. Daarin concluderen de partijen onder meer dat niet alle producten van islamitisch bankieren onder de Wet op het financieel toezicht vallen, waaronder islamitische hypotheek. ‘In hoeverre de wetgeving in de toekomst eventueel aangepast moet worden, hangt onder meer af van de

Nederland biedt wettelijk gezien nog geen mogelijkheid tot islamitisch bankieren. Reguliere banken hebben al wel belangstelling getoond voor deze vorm.

producten en de bijbehorende contractvormen die op de markt verschijnen’, aldus het rapport.

Als ook in Nederland islamitische banken worden gestart, wat zou de imam dan zijn volgelingen adviseren? “Natuurlijk zou ik hen zo’n bank aanraden. Maar dan moet die bank wel volgens de islamitische regels opereren. Als een Nederlandse bank alleen voor de vorm een islamitische vestiging zou stichten, zou ik dat niet steunen.” De imam geeft het voorbeeld van een boer die varkens en koeien heeft. “Ze delen samen een wei. Dat betekent niet dat we de koe van die boer niet moeten eten, omdat hij die samen met varkens laat grazen. Essentieel is de manier waarop de koe geslacht wordt. Dat geldt ook voor de banken. De uitvoering moet islamitisch zijn, ook al zou het een onderdeel van een reguliere bank zijn.”

In Europa hebben in het verleden verschillende islamitische investeerders zogenoemde groenfondsen opgericht. Zij verzamelden heel veel spaargeld van moslims in Europa om met dit geld in bijvoorbeeld Turkije een fabriek of onderneming te starten. Daarmee konden ze volgens de islamitische regels hun spaargeld investeren in werkgelegenheid en economische vooruitgang. Bij sommige fondsen is dit ernstig misgegaan, zoals bij Jet-Pa, Yimpa en Kombasan. “Zij hebben gewoon misbruik gemaakt van de mensen”, zegt imam Kartal. “Het bleken postbusachtige fondsen te zijn waar mensen achter schuilden die zichzelf alleen maar wilden verrijken. Zij hebben letterlijk gefraudeerd over de rug van de gewone moslims heen.” Een van die slachtoffers is moskeebezoeker Harun, die in de Mescid-i Aksa moskee eveneens klaarstaat om het gebed in te gaan. “Ik heb tienduizenden euro’s in zo’n fonds gestoken en ben alles kwijtgeraakt. Ik deed het omdat ik geen rente wilde ontvangen. Zij hebben van mijn geloof misbruik gemaakt. Maar God zal hen ondervragen en straffen als het eenmaal zover is. Toch zou ik het opnieuw doen, omdat ik geen rente wil ontvangen. Liefst zou ik mijn geld onderbrengen bij een instelling met gecontroleerd toezicht.” ■

MVO en islamitisch ondernemen

‘Een van de doelen van de islam is een rechtvaardige samenleving, waarin voldoende werkgelegenheid is, waarin de bestaanszekerheid is gewaarborgd en waarin geen armoede is’, schrijft onderzoeker van de Radboud universiteit Gerard de Winter in het boek ‘MVO vanuit een islamitisch perspectief’ (Koncerna).

Volgens De Winters analyse zit MVO als vanzelf opgesloten in de islam. Over de profit-kant van MVO schrijft hij: ‘De islam staat positief tegenover het winststreven van ondernemingen, maar stelt vanuit het eenheidsbesef wel de voorwaarde dat het moreel verantwoord moet zijn en dat het moet bijdragen aan het hiervoor genoemde punt, het welzijn van de samenleving.’

De people-kant in islamitisch ondernemen verwoordt hij als volgt: ‘Een van de centrale noties binnen maatschappelijk verantwoord ondernemen is de aandacht voor de mens. Deze notie staat ook centraal in de islam. In de islam is het van groot belang dat een werkgever oog heeft voor het welzijn van de mens. Het concept van eenheid leidt ertoe dat hij daarbij niet alleen moet kijken naar zijn eigen werknemers, maar dat hij in principe een verantwoordelijkheid heeft naar de gehele mensheid.’ Wat neerkomt op het vermijden van discriminatie en onderdrukking, het streven naar goede arbeidsverhoudingen, klantgerichtheid (vriendelijkheid) en het helpen van de minderbedeelden (vrijgevigheid). Ook de deugd eerlijkheid is volgens de islam een element van dit mensgerichte aspect van het ondernemen.

Het planet-aspect is volgens De Winter eveneens met het islamitisch ondernemen verweven. ‘Ook de islam hecht hier grote waarde aan. De islam stelt dat de aarde door God is geschapen. Alles behoort toe aan God (eenheid). De mens heeft het aardse slechts tijdelijk in bruikleen (rentmeesterschap) en moet ervoor zorgen dat de natuurlijke producten en bronnen voor iedereen beschikbaar zijn. Een ondernemer moet daarom verantwoord met het milieu omgaan en verspilling en vernietiging van hulpbronnen voorkomen.’

www.koncerna.nl

